

**Kutina, povijesno-kulturni pregled s identitetom današnjice,
Matica hrvatska, Kutina, 2002., 560 str.**

U suradnji s Institutom društvenih znanosti "Ivo Pilar" iz Zagreba i u nakladništvu Matice hrvatske Kutina, pod uredništvom Dragutina Pasarića, ove je godine u veljači u Kutini predstavljena monografija grada Kutine pred punom dvoranom Doma kulture.

Ova stručno-znanstvena monografija nastala je kao rezultat dugogodišnjih istraživanja i rada autora iz zavičajne sredine, ali i znanstvenika sa Sveučilišta u Zagrebu te više instituta. Zbog svojeg položaja Kutina je često mijenjala administrativni položaj: spominje se prvi put 1256. godine u povelji hrvatsko-ugarskog kralja Bele IV., bila je najveće mjesto u župi Gračenica, imala je različitu ulogu u više županija, a u kratkom je roku bila kotarsko središte za područje cijele Moslavine. Upravo je ta teritorijalna rascjepkanost Kutine predstavljala problem istraživanja povijesti Kutine jer se grada o Kutini trebala tražiti u arhivima više gradova. Iako su o Kutini objavljene fotomonografije, razni članci vezani za razvoj gospodarstva, prije svega naftne i petrokemijske industrije i slično, ova monografija prva samostalno i cjelovito govori o razvoju grada Kutine, ali i šireg kutinskoga kraja. Tekstovi koji su objavljeni u ovoj monografiji nisu samo znanstveni, nego i sociološki, a nude novu sliku budućnosti kutinskoga kraja.

Monografija je podijeljena u četiri cjeline. Nakon uvoda "*Kutino, svijete moj!*" urednika Dragutina Pasarića, slijedi prva cjelina "*Geografsko-demografske značajke kutinskog kraja*" s dva rada. Geografske značajke grada Kutine, ali i njezina kraja, općine Popovače i Velike Ludine te demografska obilježja, napisali su mladi istraživači Instituta društvenih znanosti "Ivo Pilar", Dražen Živić i Nenad Pokos.

Sljedeća cjelina je "*Povijesni pregled*" koji sačinjavaju tekstovi 19 autora. Prvi prilog Ane Bobovec govori o najstarijim svjedočanstvima o postojanju života i ljudske djelatnosti na području Moslavine. Nakon nje slijede prilozi o Kutini u srednjem vijeku. Prvo je to prilog Marka Bedića: "Kutina - najveće mjesto srednjovjekovne župe Gračenica" te rad Milana Kruheka "Srednjovjekovni utvrđeni gradovi i posjedi u Moslavini". Prateći razvoj Kutine kroz stoljeća, Ive Mažuran opisao je Kutinu i okolice u 18. stoljeću, kada taj kraj napuštaju Turci te Kutina postaje komorsko dobro, da bi 1783. godine car Karlo komorsko dobro Kutinu dao obitelji grofova Erdödy. Istaknute članove obitelji Erdödy predstavila je Agneza Szabo s posebnim osvrtom na grad Kutinu. Nemire i bune na kutinskom i moslavačkom vlastelinstvu 1815./16. i 1837. godine opisao je Dragutin Pavličević. Područje Moslavine bilo je tijekom 18. stoljeća sve do sjedinjenja Hrvatsko-slavonske Vojne krajine 1881. godine podijeljeno u dva temeljna dijela. Moslavina je dijelom spadala među hrvatske županije, a dijelom slavonskoj županiji. Zbog toga su na moslavačkom vlastelinstvu na snazi bili različiti urbari, što je uzrokovalo nemire i bune seljaka i krajišnika. Narodni pokret 1848./49. opisan je u prilogu Filipa Potrebice "Trgovište Kutina i kutinski kotar u zbivanjima 1848. godine". Kutinu u doba Hrvatskog narodnog preporoda i u prvim desetljećima modernizacije predstavila je Agneza Szabo. U razdoblje Hrvatskog narodnog preporoda Kutina je ušla kao vlastelinstvo, tj. seosko mjesto koje su najvećim dijelom činili feudalni podložnici (kmetovi) mjesnog

vlastelina grofa Erdödyja. Grofovi Erdödy, grof Julije Janković, kutinski mjesni župnik Pavčec te istaknuti pojedinci bili su nositelji modernizacije toga kraja. Zajednički rad Dragutina Pavličevića, Marka Bedića i Maje Pasarić opisuje gospodarsko-društveni razvoj Kutine i Kutinštine u drugoj polovici 19. stoljeća, kada se razvoj Moslavine kreće od feudalnog prema građanskom društvu, s time da se osnivaju podružnice Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva (1847.), gospodarske izložbe, pokušava se regulirati Lonjsko polje, gradi se prva željeznička pruga preko Kutine 1897. pa sve do hajdučke djelatnosti Joce Udmanića. Kutinski kraj u prijelaznom razdoblju između 1848. i 1903. obradio je Dragutin Pavličević opisujući kroniku društveno-političkih zbivanja te je dao opis života i strukturu pučanstva koje se mijenja raspadom kućnih zadruga doseljavanjem Hrvata iz ostalih hrvatskih krajeva (Hrvatsko zagorje, Prigorje, Posavina, Primorje, Gorski kotar, Lika), ali i stranaca - Čeha, Nijemaca, Mađara, Talijana i Židova s područja Habsburške Monarhije. Mira Kolar obradila je Kutinu i Moslavinu na početku 20. stoljeća (do 1918. godine) s gospodarskog aspekta, analizirajući stanje prometa, uprave, poljodjelstva, vinogradarstva, stočarstva i konjogojstva, šumarstva, obrta, industrije, trgovine, bankarstva, školstva i zdravstva. Spomenula je da kotar Kutinu tada čine tri upravne općine: Kutina, Ludina i Popovača sa stanovništvom različitih vjera. Željeznica u ovaj kraj dovodi mnoge trgovce i obrtnike te kraj postaje velik izvoznik drva i stoke, a usporedo buja i društveni život. U političkom pogledu to je područje dio izbornog kotara Čiste stranke prava Josipa Franka, a nakon njegove smrti 1911. njegova sina Ive Franka. U 20. stoljeće uvodi nas tekst Dražena Kovačevića "Nemiri i politička previranja u Kutini potkraj 1918. godine". Autor obrađuje nekoliko izvornih zapisa o zbivanjima u Kutini nakon Prvoga svjetskoga rata ujesen 1918. godine. Na taj tekst nastavlja se rad Hrvoja Matkovića "Političko opredjeljivanje stanovništva kutinskoga kraja između dva svjetska rata", u kojem autor prati obilježja političkih previranja u jugoslavenskoj državi te izborne borbe između političkih stranaka koje su zastupale dva različita stajališta: za i protiv centralističkog uređenja i velikosrpske hegemonije, priklanjajući se hrvatskim strankama, posebno Radić-Mačekovoj Hrvatskoj seljačkoj stranci. Razvoj antifašističkog pokreta i partizanskog rata na temelju arhivske građe opisuje Franko Mirošević u tekstu "Ratne prilike u kutinskom kotaru i u Moslavini 1941. - 1945.". Novija zbivanja analizirao je Dragutin Pasarić u tekstu "Od *preokreta* do demokracije 1945. - 1990." i Ivan Gračković koji piše o razvoju Kutine u demokratskoj i samostalnoj Hrvatskoj. Poseban osvrt na Domovinski rat iznio je Dragutin Pasarić. Na kraju ove druge cjeline uvrštena su dva memoarska teksta: rad Vlaste Tovornik Pazdera koja opisuje svoje sjećanje na djetinjstvo provedeno u Kutini te rad učenice kutinske gimnazije ujedno i najmlađeg autora monografije, Sanele Orjević koja se prisjetila starog mlina svoga djeda.

Treća cjelina pod naslovom "*Kulturna baština*" sastoji se od tekstova devet autora. Prvi tekst je rad nekolicine hrvatskih jezikoslovkinja - Marijane Horvat, Željke Brlobaš i Ankice Čilaš - koje su analizirale kutinski govor. Urbani razvoj grada Kutine i arhitektonsku baštinu opisala je Vanda Karač. Jednu od najljepših župnih crkava Marije Snježne te kapelu Sv. Duha na Gojilu predstavila je Doris Baričević. Autorica smatra da su jedna i druga opremljene vrijednim baroknim drvorezbarskim inventarom. Zidne i svodne slike unutar župne crkve opisala je Marija Mirković, a stilska obilježja i tematiku štafelajnih slika unutar crkve Mirjana

Repanić-Braun. Drugu spomeničku građevinu - sinagogu koja je zbog specifične arhitekture, uz župnu crkvu, evangeličku crkvu i kompleks dvorca Erdödy, spadala među najvažnije gradske dominante Kutine opisao je Zlatko Karač. Sinagoga (Templ) je sagrađena 1913./14., a srušena je 1968./69. godine. U tekstu se donose neki podaci o povijesti Židova u Kutini. O Muzeju Moslavine (danas Muzej Moslavine Kutina), koji je osnovan 1960. godine odlukom Narodnog odbora kotara Kutine, govori Mladen Mitar. Muzej čine tri odjela: arheološki odjel utemeljen 1963., etnografski te galerija slika i skulptura (kulturno-povijesni odjel) koja je osnovana 1973. godine. Svakodnevni život, pučku tradiciju, graditeljsku baštinu, narodno stvaralaštvo, narodne običaje i narodnu nošnju analizirala je Slavica Moslavac. Ona zaključuje da se materijalna i duhovna kultura stanovništva Kutine i jugoistočne Moslavine u etnografskom pogledu do početka 19. stoljeća nije znatno izmijenila u odnosu na prijašnja razdoblja te da su promjene nastale u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća. Tradicijski način života, brojna vjerovanja i narodni običaji sačuvali su se u svakodnevnom životu južnomoslavačkog puka, a legende i priče sačuvane su u usmenoj predaji. O novijem kulturnom središtu Kutine, Pučkom otvorenom učilištu u sklopu kojeg djeluju knjižnica i čitaonica, osnovna glazbena škola Borisa Papandopula, pisala je Ljerka Čorak.

Posljednja cjelina *“Elementi kutinskog života”* sociološko je istraživanje o elementima života u gradu Kutini. Istraživanje je proveo Institut društvenih znanosti “Ivo Pilar” iz Zagreba pod stručnim vodstvom Ivana Rogića. Istraživanje o kojem pišu Ivan Rogić, Vlado Šakić, Anka Mišetić i Geran-Marko Miletić analizira odgovore na nekoliko pitanja postavljenih u anketnom upitniku, kako Kutinčani doživljavaju svoj grad, njegov dosadašnji i budući razvoj te kakvu bi Kutinu željeli vidjeti u budućnosti. Ukupno 87 posto ispitanika smatra se Kutinčaninom, za njih je Kutina grad sigurne svakodnevice, stambenim uvjetima su uglavnom zadovoljni, ponosni su na uspjehe u kulturi i sportu te na neke prepoznatljive vrijednosti Kutine kao što su barokna crkva Marije Snježne i zgrada Muzeja Moslavine. Većina smatra da je Petrokemija sinonim razvoja Kutine, ali se zalažu za raznolikiju gospodarsku sliku grada i razvoj poljoprivrede u gradskoj okolici. Prema tome, Kutinčani su ponosni na svoj grad i svoju prošlost.

Na kraju mogu spomenuti da ova monografija obiluje slikama, fotografijama, nacrtima, preslikama tekstova, sjećanjima te predstavlja važan rad i vrhunac kutinskog publicističkog rada te znanstvenog istraživanja povijesno-kulturnog identiteta Kutine.

Ljiljana Dobrovšak

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Scientific Research Journal for Economic and Environmental History

Volumen 1 / Broj 1
Zagreb-Samobor 2005.
ISSN 1845-5867
UDK 33 9 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju

Izdavačka kuća Meridijani

Obrtnička 17, 10430 Samobor

tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321

e-mail: meridijani@meridijani.com

www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Zagreb
(moderator: mr. sc. Hrvoje Petrić)

Međunarodni istraživački projekt »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediteranskom kontekstu« Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
(voditelj: prof. dr. sc. Drago Roksanđić)

Urednici / Editors-in-chief:

Mira Kolar-Dimitrijević, Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Močanin,
Hrvoje Petrić, Drago Roksanđić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksanđić - predsjednik (Zagreb, Hrvatska)

Daniel Barić (*Le Havre-Pariz, Francuska*), Slaven Bertoša (*Pula, Hrvatska*), Zrinka Blažević (Zagreb, Hrvatska),

Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (Zagreb, Hrvatska), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*),

Halil Inalcik (*Ankara, Turska*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Aleksandar Jakir (*Marburg, Njemačka*),

Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (Zagreb, Hrvatska),

Kristina Milković (Zagreb, Hrvatska), Ivan Mirnik (Zagreb, Hrvatska), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*),

Daniel Patafta (*Rijeka, Hrvatska*), Gordan Ravančić (Zagreb, Hrvatska), Marko Šarić (Zagreb, Hrvatska),

Nataša Štefanec (Zagreb, Hrvatska), Mladen Tomorad (Zagreb, Hrvatska), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*),

Milan Vrbanus (Zagreb, Hrvatska), Zlata Živaković Kerže (*Osijek, Hrvatska*)

Grafički urednik / Graphic design:

Alojz Zaborac

Prijelom / Layout:

Hrvoje Herceg

Lektura / Language editing:

Lidija Menges

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2005.

Adresa uredništva / Mailing adresss:

Hrvoje Petrić (urednik)

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet

Ivana Lučića 3

HR-10000 Zagreb

e-mail: h.petric@inet.hr

h.petric@ffzg.hr
